

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTІ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДО ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ

Актуальність проблеми зумовлена важливістю завдань вищої школи, яка має формувати в майбутніх учителів, зокрема учителів іноземної мови, ціннісне ставлення до полікультурних знань як на когнітивному, так і на реально-поведінковому рівнях, що сприятиме гармонійному розвитку особистості, толерантному ставленню до інших етносів і культур, налагодженню добросусідських відносин, діалогу культур, ефективному вирішенню конфліктів, встановленню взаєморозуміння та миру.

Навчання іноземної мови, поєднане з ознайомленням із полікультурними та соціальними цінностями, може та має стати для майбутніх учителів – носіїв цієї мови, цінністю в збагаченні власної культури, потужним засобом взаєморозуміння між народами, готовністю останніх застосовувати їх у майбутній педагогічній діяльності для поліпшення якості викладання й вивчення іноземної мови, формування творчих особистостей, здатних до самовдосконалення, взаєморозуміння та взаємодії з носіями різних мов і культур на благо людства. За такого підходу освіта стане провідником національних та загальнолюдських цінностей, сприятиме розумінню й поглибленню знань не тільки про власну культуру, але й культуру та традиції інших народів чи етносів, виступатиме захисником свободи людини з усіма її індивідуальними рисами, інтересами, орієнтаціями та надаватиме можливості для повної, багатопланової самореалізації.

Філософський і культурологічний аспекти ціннісного ставлення до навколишнього світу висвітлено в працях С. Анісімова, В. Алексєєва, І. Брехмана, Б. Єрасова, А. Здравомислова, М. Кагана, В. Казначєєва, Д. Леонтєєва, І. Смирнова, Е. Фромма, М. Шелера та ін. Психологічні засади ціннісного ставлення розкрито в дослідженнях О. Леонтєєва, В. М'ясищева, Ю. Орлова, А. Петровського, С. Рубінштейна та ін.

Проблема формування ціннісної свідомості особистості набула особливого значення у філософії (В. Біблер, О. Дробницький, М. Каган, А. Лосєв, М. Мамардашвілі, Л. Столович, В. Тугаринов, Н. Чавчавадзе), психології (Б. Ананьєв, Г. Залеський, А. Кир'якова, А. Ковальов, Б. Ломов, Л. Магамадова, В. Мерлін, І. Павлов, К. Платонов), педагогіці (О. Белозерцев, Н. Болдирєв, Е. Бондарєвська, Б. Гершунський, А. Здравомислов, Л. Разбегаєва, В. Сериков, Є. Шиянов).

На підставі аналізу наукових праць нами визначено сутність ціннісного ставлення майбутніх учителів іноземної мови до полікультурної освіти, яку розуміємо як компонент ціннісно-змістовної сфери особистості, що позитивно відображає систему цінностей полікультурних знань і

визначає цілеспрямовану діяльність студентів щодо їх засвоєння, розуміння необхідності пізнання самого себе як полікультурної особистості (своїх переваг і недоліків, особливостей когнітивної, емоційно-вольової, моральної сфер), усвідомлення етичних норм і правил міжкультурної взаємодії, орієнтацію на цілісне сприйняття учня як особистості, здійснення експертизи власних дій і прийнятих рішень. На наш погляд, сформоване в навчально-виховному процесі ВНЗ ціннісне ставлення майбутніх педагогів до полікультурної освіти, тобто глибока осмислена активна особистісна позиція, є однією з умов та одним із засобів становлення полікультурно-ціннісної свідомості майбутнього фахівця.

Мета статті – обґрунтувати критерії, показники, рівні сформованості ціннісного ставлення майбутніх учителів іноземної мови до полікультурної освіти.

Перш за все, звернемося до критеріального осмислення досліджуваного питання, що дасть змогу оцінити ефективність формування ціннісного ставлення студентів до полікультурної освіти.

За визначенням науковців (С. Гончаренко, Г. Коджаспірова, О. Коджаспіров, В. Радул), критерій є ознакою, за якою “класифікуються, оцінюються (та одержують оцінки) психічні явища, дії або діяльність, зокрема при їх формалізації” [2; 3; 5]. Критерії виступають відповідним індикатором, на підставі якого оцінюється динаміка та результативність експериментального дослідження. Загальні вимоги до виділення й обґрунтування критеріїв можна звести до того, що вони мають відображати основні закономірності формування особистості, за допомогою критеріїв має встановлюватися зв'язок між усіма компонентами досліджуваної системи, якісні показники мають виступати в єдності з кількісними. Під критерієм ми розуміємо об'єктивну ознаку, за допомогою якої будемо здійснювати визначення реального стану рівня ціннісного ставлення майбутніх учителів іноземної мови до полікультурної освіти, результативність та ефективність дослідно-експериментальної роботи.

“Показник” розуміють як те, завдяки чому можна судити про стан, розвиток, хід чогось [6, с. 478], як свідчення, доказ, ознаку чого-небудь; наочні дані про результати певної роботи, процесу; дані про досягнення в будь-чому; дані, які свідчать про кількість чого-небудь [4, с. 520]. Часто при визначенні ефективності певного процесу критерій заміщується показником, рівень сформованості якого визначають через фіксацію його критеріїв на різних рівнях. У дослідженні спираємося на позицію А. Батаршева, який вважає, що поняття “критерій” значно ширше, ніж поняття “показник”, отже, показник є складовою критерію [1]. Показник, як компонент критерію, дає можливість визначити кількісні характеристики сформованості ціннісного ставлення майбутніх учителів іноземної мови до полікультурної освіти. Критерії, показники, рівні сформованості ціннісного ставлення майбутніх учителів іноземної мови до полікультурної освіти наведено в таблиці.

**Критерії, показники, рівні сформованості ціннісного ставлення
майбутніх учителів іноземної мови до полікультурної освіти**

Критерії	Показники	Рівні сформованості
Когнітивно-оцінний	Має стійкі погляди на роль та місце своєї культури в загальнокультурній спадщині, шанобливе ставлення до рідної культури, держави; здатний сприймати іншу культуру, усвідомлює значення явищ іншомовної культури, вміє їх тлумачити; має міцні, глибокі й дієві полікультурні знання, що виступають орієнтовною основою діяльності особистості в полікультурному суспільстві; бачить помилки та недоліки в спілкуванні з представниками інших культур; готовий до вирішення конфліктних ситуацій у реальному міжкультурному спілкуванні; активно вступає у взаємодію із суб'єктами міжкультурної комунікації	Полікультурно орієнтований
	Має стійкі погляди на роль та місце своєї культури в загальнокультурній спадщині, шанобливе ставлення до рідної культури, держави; здатний сприймати іншу культуру, усвідомлює значення явищ іншомовної культури, вміє їх тлумачити, проте не завжди знає шляхи використання знань, якими володіє, робить помилки у виявленні тенденцій подібності й відмінностей між рідним та іноземним соціокультурними полями; бачить помилки й недоліки в спілкуванні з представниками інших культур, проте відчуває труднощі у правильному виборі соціокультурно прийняттого стилю спілкування; готовий до вирішення конфліктних ситуацій у реальному спілкуванні, проте вирішує їх стандартним способом; вступає у взаємодію із суб'єктами міжкультурної комунікації залежно від ситуацій	Ситуативний
	Має погляди на полікультурну освіту як апріорі, яким користується кожен, навіть спеціально не навчаючись; має емпірично сформовані полікультурні знання; не здатний подолати соціокультурні конфлікти при спілкуванні в реальних умовах; епізодично активний у взаємодії із суб'єктами міжкультурної комунікації	Інертний
Мотиваційний	Має яскраво виражений інтерес до полікультурних знань, бажання й потребу в постійній самоосвіті та самовдосконаленні полікультурних якостей, що регулюють повсякденне життя й діяльність особистості в полікультурному суспільстві	Саморозвитку, перевірки своїх здібностей і можливостей
	Має виражений інтерес до полікультурних знань, зумовлений позитивними емоціями від встановлення міжкультурних контактів з людьми, необхідністю для професійної діяльності педагога; потребує спонукань до самоосвіти	Професійної спрямованості, процесуальний

Критерії	Показники	Рівні сформованості
	Має бажання оволодіти полікультурними знаннями; епізодичні потреби в самовдосконаленні, що виникають під впливом обставин, щоб отримати схвалення, заслужити повагу оточення	Зовнішнього схвалення, вимушеності
Діяльнісно-перетворювальний	Регулятором полікультурної свідомості та поведінки завжди є загальнолюдські цінності, моральні принципи й норми, толерантне сприйняття іншої культури та ставлення до її представників	Комунікативно орієнтований
	Залежно від ситуації виявляє різне ставлення (систему цінностей, мотивів, переконань) до іншої культури, не завжди толерантний до її представників	Ситуативний
	Керується псевдоцінностями (власного благополуччя, невтручання, псевдоколегіальності) під час вирішення полікультурних проблем, оцінювання іншої культури, дій суб'єктів міжкультурного спілкування	Підконтрольний
Комунікативно-рефлексивний	Має сформоване рефлексивне ставлення до полікультурних знань, культурних феноменів як цінності, переконаність у необмежених можливостях їх застосування, неминучих змінах у власних поглядах, переконаннях через збагачення особистісного полікультурного досвіду	Комунікативно рефлексивний
	Позитивно ставитися до полікультурних знань, культурних феноменів, переконаність у їх необхідності під час виконання професійної діяльності, можливих змінах у власних поглядах, переконаннях, якщо обраною професією стане педагогічна	Ситуативний професійно орієнтований
	Байдуже ставиться до цінності полікультурних знань, культурних феноменів, не бачить особистих перспектив їх застосування, можливих власних перетворень	Предметно-практичний

На основі зазначених показників встановлено рівні сформованості ціннісного ставлення майбутніх учителів іноземної мови до полікультурної освіти:

– стійкий комунікативно рефлексивний (високий). Передбачає сформованість стійких поглядів на роль та місце своєї культури в загальнокультурній спадщині, шанобливе ставлення до рідної культури, держави; здатність сприймати іншу культуру, усвідомленість значення явищ іншомовної культури, уміння їх трактувати. Має міцні, глибокі й дієві полікультурні знання, що виступають орієнтовною основою діяльності особистості в полікультурному суспільстві; бачить помилки та недоліки в спілкуванні з представниками інших культур; готовий до вирішення конфліктних ситуацій у реальному міжкультурному спілкуванні. Виявляє активність у взаємодії із суб'єктами міжкультурної комунікації; яскраво виражений інтерес до полікультурних знань, бажання

й потребу у постійній самоосвіті та самовдосконаленні полікультурних якостей, що регулюють повсякденне життя й діяльність особистості в полікультурному суспільстві. Керується в професійно спрямованій педагогічній діяльності загальнолюдськими цінностями, моральними принципами і нормами, толерантно сприймає іншу культуру та її представників. Характеризується проявом стійкої потреби й прагнення до подальшого самовдосконалення: стійкими поглядами на полікультурні знання, культурні феномени як цінність. Має переконаність у необмежених можливостях застосування полікультурних знань, умінь, неминучості змін у власних поглядах, переконаннях через збагачення особистісного полікультурного досвіду;

– ситуативний професійно орієнтований (достатній). Характеризується сформованістю певних поглядів на роль та місце своєї культури в загальнокультурній спадщині, шанобливим ставленням до рідної культури, держави; здатністю сприймати іншу культуру, усвідомленістю значення явищ іншомовної культури, вмінням їх тлумачити, проте не завжди знає шляхи використання знань, якими володіє, робить помилки у виявленні тенденцій подібності й відмінностей між рідним та іноземним соціокультурними полями. Бачить помилки й недоліки в спілкуванні з представниками інших культур, проте відчуває труднощі в правильному виборі соціокультурно прийнятного стилю спілкування; готовий до вирішення конфліктних ситуацій у реальному спілкуванні, проте вирішує їх стандартним способом. Характеризується ситуативною активністю у взаємодії із суб'єктами міжкультурної комунікації. Має певний інтерес до полікультурних знань, зумовлений позитивними емоціями від встановлення міжкультурних контактів з людьми, необхідністю для професійної діяльності педагога, потребує спонукань до самоосвіти. Виявляє ситуативне ставлення до іншої культури, не завжди толерантний до її представників. Переконаний у необхідності полікультурних знань і умінь під час виконання професійної діяльності; усвідомлює можливі зміни у власних поглядах, переконаннях. Потребує спонукання до самоосвіти;

– інертний предметно-практичний (низький). Має погляди на полікультурну освіту як апіорі, яким користується кожен, навіть спеціально не навчаючись; емпірично сформовані полікультурні знання. Виявляє епізодичну активність у взаємодії із суб'єктами міжкультурної комунікації. Характеризується певним бажанням оволодіти полікультурними знаннями, епізодичними потребами в самовдосконаленні, що виникають під впливом обставин, щоб отримати схвалення, заслужити повагу оточення; псевдоцінностями (власного благополуччя, невтручання, псевдоколегіальності) під час вирішення полікультурних проблем, оцінювання іншої культури, дій суб'єктів міжкультурного спілкування. Байдуже ставиться до цінності полікультурних знань. Не бачить перспектив їх застосування, можливих власних перетворень, потреби в самоосвіті.

Висновки. Таким чином, компонентно-структурний та рівневий аналіз ціннісного ставлення майбутніх учителів іноземної мови до

полікультурної освіти дає змогу чіткіше уявити сутність досліджуваного поняття, конкретизувати його зміст, визначити мету його формування.

Література

1. Батаршев А.В. Диагностика профессионально важных качеств / А.В. Батаршев, И.Ю. Алексеева, Е.В. Майорова. – СПб. : Питер, 2007. – 192 с.
2. Гончаренко С.У. Зміст загальної освіти і її гуманітаризація / С.У. Гончаренко // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / С. У. Гончаренко ; [за ред. І.А. Зязюна]. – К. : Віпол, 2000. – 636 с.
3. Коджаспирова Г.Н. Педагогический словарь : для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений / Г.Н. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. – М. : Академия, 2000. – 176 с.
4. Новий тлумачний словник української мови : в 4 т. – К. : Аконіт, 1999. – Т. 3.
5. Радул В.В. Соціолого-педагогічний словник / В.В. Радул, С.У. Гончаренко, М.М. Дубінка, В.О. Кравцов. – 2004. – 304 с.
6. Словник української мови / [за ред. І.К. Білодід та ін.]. – К. : Наукова думка, 1974. – Т. 5. – 840 с.